Homas
the spiritual way to success
K. Krishna Prasad Bhat
Website: http://homas.in
Email: homasonline@gmail.com
Mobil: 8000858858 /9940406777

अथ शताक्षरीविधानमुच्यते —

विश्वामित्र ऋषिः । गायत्रीछन्दः । सविता देवता । गायत्र्यक्षराणि बीजानि । त्रिष्टुबक्षराणि शक्तयः । मारीचः काश्यप ऋषिः । त्रिष्टुप् छन्दः । जातवेदोऽग्निर्देवता । वसिष्ठः ऋषिः । अनुष्टुप् छन्दः । त्र्यम्बकरुद्रो देवता । तत्सवितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य इत् । धीमहि

धियो यो नः प्रचोदयात् शिरः। जातवेदसे सुनवाम सोममरातीयतो निदहाति वेदः शिखा। स नः पर्षदतिदुर्गाणि विश्वा नावेव सिन्धुं दुरितात्यग्निः कवचम्। त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं पुष्टिवर्धनं नेत्रम्। उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय मामृतात् अस्त्रम्॥

अक्षरन्यासस्तु पूर्वं गायत्रीविधानोक्तस्थानेषु गायत्र्या कुर्यात्। पुनः अनुष्टुप्विधानोक्तस्थानेषु अनुष्टुभा कुर्यात्। एवं त्रिभिः कुर्यादक्षरन्यासम्।

स्मर्तव्याखिललोकवर्ति सततं यज्जङ्गमस्थावरं
व्याप्तं येन च यत्प्रपञ्चविहितं मुक्तिं च यत्सिद्धितः।
यद्वा स्यात्प्रणवत्रिभेदगहनं श्रुत्या च यद्गीयते
तद्वः कांक्षितसिद्धयेऽस्तु वरदं ज्योतिस्त्रयोत्थं महः॥

एवं ध्यात्वा जपेत्। पूर्वं गायत्रीं सर्वामुक्त्वा तदन्ते त्रिष्टुभं सर्वामुचार्य पुनस्तदन्ते अनुष्टुभं सर्वामुचरेत्। एव शताक्षरीमन्त्रः। लक्षं जपेत्। रक्षामुक्त्यायुःप्रधानोयं मन्त्रः। सर्पिस्सिक्तेन दौग्धेन अयुतसंख्यं हुनेत्। पुरश्चरणाहोमः। दौग्धं दुग्धपायसम्॥

अथ पूजाविधिः—

पूर्वमष्टाविंशपटलोक्तसौरपीठे समावाह्य समर्चयेत्। अङ्गैः प्रथमावृतिः। प्रह्लादिन्यै० प्रभायै० नित्यायै० विश्वम्भरायै० विलासिन्यै० प्रभावत्यै० जयायै० शान्तायै० ८ इति द्वितीयावृतिः। कान्तायै० दुर्गायै० सरस्वत्यै० विद्युद्रूपायै० विशालायै० ईशायै० व्यापिन्यै० विमलायै० ८ इति तृतीयावृतिः। तमोपहारिण्यै० सूक्ष्मायै० विश्वयोन्यै० जयावहायै० पद्मालयायै० परायै० शोभायै० भद्ररूपायै० ८ इति चतुर्थ्यावृतिः। जागतायै० तपन्यै० वेदगर्भायै० दहनरूपिण्यै० सेन्दुखण्डायै० शुम्भहन्त्र्यै० नभश्चारिण्यै० वागीश्वर्यै० मदवहायै० सोमरूपायै० मनोजवायै० ११ इति पूर्वदिशि, मरुद्वेगायै० रात्र्यै० तीव्रकोपायै० यशोवत्यै० तोयात्मिकायै० नित्यायै० दयावत्यै० हारिण्यै० तिरस्क्रियायै०

वेदमात्रे॰ दमरप्रियायै॰ ११ इति दक्षिणदिशि, समाराध्यायै॰ नन्दिन्यै॰ परायै॰ रिपुमर्दिन्यै॰ पष्ठ्यै॰ दण्डिन्यै॰ तिग्मायै॰ दुर्गायै॰ गायत्र्यै॰ निरवद्यायै॰ विशालाक्ष्यै॰ ११ इति पश्चिमदिशि, श्वासोद्वाहायै॰ नादिन्यै॰ वेदनायै॰ वह्निगर्भायै॰ सिंहवाहायै॰ धुर्यायै॰ दुर्विषहायै॰ रिरंसायै॰ तापहारिण्यै॰ त्यक्तदोषायै॰ निस्सपत्नायै॰ ११ इत्युत्तरदिशि समर्चयेत् । एवं पञ्चमावृतिः । रमायै॰ राकायै॰ प्रभायै॰ ज्योत्स्नायै॰ पूर्णायै॰ उषायै॰ पूरिण्यै॰ सुधायै॰ ८ इति षष्ठ्यावृतिः । विश्वायै॰ विद्यायै॰ सितायै॰ प्रह्वायै॰ सारायै॰ सन्ध्यायै॰ शिवायै॰ निशायै॰ ८ इति सप्तमावृतिः । आर्द्रायै॰ प्रज्ञायै॰ *प्रभायै॰ मेधायै॰ कान्त्यै॰ शान्त्यै॰ धृत्यै॰ मत्यै॰ ८ इत्यष्टम्यावृतिः । वरायै॰ उमायै॰ पावन्यै॰ पद्मायै॰ शान्तायै॰ अमोघायै॰ जयायै॰ अमलायै॰ ८ इति नवम्यावृतिः । इन्द्रादिभिर्दशमी ॥

अथ प्रयोगः —

दुग्धाक्तैर्जुहुयात्सहस्रममृताकाण्डैस्तु दीर्घायुषे ।

प्रयोगान्तरम् —

दूर्वाणां त्रितयैस्तथा घृतपयस्सिक्तैर्घृतेनैव वा ।

अयमर्थः — दूर्वयाप्यायुषे जुहुयात्सहस्रम् ।

प्रयोगान्तरम् —

लक्ष्म्यै कोकनदैश्च शोणरुचिभिः त्रिस्वादुयुक्तैस्तथा
रक्तैरुत्पलकैस्तदह्नि विकचैर्नीलैः प्रसूनैरपि ।

कोकनदं—कमलम् । त्रिमधुरसिक्तैररुणैः कमलैः सहस्रं जुहुयाल्लक्ष्म्यै । तस्मिन्दिने विकसितैश्च रक्तोत्पलैस्त्रिमधुरसिक्तैः सहस्रं जुहुयाल्लक्ष्म्यै ॥

प्रयोगान्तरम् —

* प्रभायै इत्यस्य स्थाने परायै इति ख, ग, घ. पाठः

अनुदिनमघशान्त्यै संयतात्मा सहस्रं
प्रतिजुहुत तिलैर्वा मन्त्रविन्मासमेकम् ।
अपि दिनकरसंख्यं भोजयीत द्विजातीन्
विविधरसविशिष्टैर्भक्तितो भोज्यजातैः ॥

अयमर्थः — एकं मासं नित्यशः सहस्रसंख्यं तिलैर्जुहुयात् । द्वादश ब्राह्मणान् भोजयीत । एवं कृते दुरितशान्तिर्भवति ॥

प्रयोगान्तरम् —

शतं शतं प्रातरतन्द्रितोद्यतो जपेद्द्विजो मन्त्रममुं शताक्षरम् ।
अरोगजुष्टं बहलेन्दिरायुतं शतं सुजीवेच्छरदां सुखेन सः ॥

जपप्रयोगविशेषः —

प्रणवव्याहृत्याद्या व्याहृतितारान्तिका च मन्त्रिवरैः ।
जप्या शताक्षरी स्यादिहपरलोकप्रसिद्धये दिनशः ॥

अयमर्थः — पूर्वं प्रणवमुक्त्वा पश्चात् व्याहृतित्रयमुच्चार्य पुनर्मन्त्रत्रयं क्रमेण जप्त्वा, पुनरपि प्रतिलोमेन व्याहृतित्रयं जप्त्वा प्रणवं योजयेत् । एवं जप्ते ऐहिकपारत्रिके भवतः ॥

प्रयोगान्तरम् —

मनुममुमघशान्त्यै तत्पदाद्यं प्रजप्यात्
गदगणरहितायाप्यायुषेऽनुष्टुबाद्यम् ।
विमलमतिररातिध्वंसने त्रिष्टुबाद्यं
दिनमनु दिनवक्त्रे वत्सरं संयतात्मा ॥

अयमर्थः — तत्पदाद्यं त्रिष्टुबन्त्यं, तत्पदाद्यमनुष्टुबन्त्यमिति द्विप्रकार-स्त्वघशान्त्यै । पुनरनुष्टुबाद्यं तत्पदाद्यमनुष्टुबाद्यं त्रिष्टुबन्त्यमिति द्विप्रकारो-

ध्यायुपे । त्रिष्टुबाद्यं तत्पदान्त्यं त्रिष्टुबाद्यमनुष्टुबन्त्यं च द्विप्रकारोऽरिनाशकरः इति ॥ तस्मादेवं जपेत् ॥

अथ संवादविधानमुच्यते —

संवनन ऋषिः । अनुष्टुप्त्रिष्टुभौ छन्दसी । संवादाग्निर्वा संज्ञानाग्निर्वा देवता । तृतीया ऋक् बीजम् । द्वितीया शक्तिः । ब्रह्मणे नमः हृत् । विष्णवे नमः शिरः । रुद्राय नमः शिखा । ईश्वराय नमः कवचम् । सदाशिवाय नमः नेत्रम् । सर्वात्मने नमः अस्त्रम् ॥ ध्यानम् —

धवळनळिनराजचन्द्रमध्ये निषण्णं
कगविलसितपाशं सांकुशं चाभयं च ।
सवरदममलेन्दुक्षीरगौरं त्रिणेत्रं
प्रणमत सुरवक्त्रं मंक्षु संवादयन्तम् ॥

संसमिद्युवसे वृषन्नित्यृक् । संगच्छध्वं संवदध्वं इति द्वितीया ऋक् । समानो मन्त्रस्समितिस्समानी इति तृतीया ऋक् । समानीव आकूतिस्समाना इत्यादिऋक् चतुर्थी । एवं ऋक्चतुष्टयमिळितस्संवादसूक्तमन्त्रः । जनानामैकमत्यफलप्रधानोयं मन्त्रः । तादृशप्रयोगसमये तु प्रथमं जातवेदोमन्त्रऋचं जप्त्वा, पुनस्संसमित्यृचं जप्त्वा पुनरपि जातवेदोऋचं जप्त्वा, संगच्छध्वमृचं जप्त्वा, जातवेदोऋचमित्येवंप्रकारेण ऋक्चतुष्टयमपि जातवेदोमन्त्रपुटितं जपेत् । ततः चत्वारिंशत्सहस्रसंख्यं जपेत् पुरश्चरणार्थं। पयोन्नेन दशांशं जुहुयाच्च ॥

अथ पूजाविधिः —

आधारशक्त्यादिकेवलसामान्यपीठं संपूज्य तस्मिन्पञ्चदशपटलोक्तमाग्नेयपीठं संपूज्य तस्मिन्नावाह्य समर्चयेत् । अङ्गैः प्रथमावृतिः । पुनर्जातवेदसे नमः सप्तजिह्वाय० हव्यवाहनाय० अश्वोदरजाय० वैश्वानराय० कौमार-

तेजसे० विश्वमुखाय० देवमुखाय० ८ एताभिरष्टमूर्तिभिर्द्वितीयावरणम् । इन्द्रादिभिस्तृतीयावरणम् । एवमावरणत्रितयेन संपूजयेत् ॥

अथ प्रयोगविधिः —

होमजपादिवक्ष्यमाणप्रयोगविधौ सर्वत्र संख्यानियममादावेव कथयति ।

चतुश्शतं चापि दशोत्तरेण चतुश्चतुष्कं प्रजपेध्दुनेद्वा ।

इति, षड्विंशत्युत्तरं चतुश्शतं हुनेद्वा जपेद्वा इत्यर्थः ॥

पायसेन मधुरत्रयभाजा विप्रराजतरुजैः कुसुमैर्वा ।
सर्पिषा स्तनजवृक्षसमिद्भिर्वाञ्छितार्थविषये प्रजुहोतु ॥

अस्यार्थः — मधुरत्रयं त्रिमधुरम् । विप्रतरुः पलाशः । राजतरु— कொன்றை. स्तनजवृक्ष अश्वत्थवटोदुम्बरप्लक्षाः ॥ एतदुक्तं भवति— त्रिमधुरसिक्तेन पायसेन वा तत्सिक्तैरेव पलाशकुसुमैर्वा राजतरुकुसुमैर्वा सर्पिरादिष्वेकेन वा संवादप्लक्तेन हुनेत् पूर्वोक्तसंख्यया इति ॥

प्रयोगान्तरम् —

जुहुयात्कलाचतुष्कैः प्रत्यृचमायोज्य कादिवर्गचतुष्कैः ।
तद्वच्च पयशळाद्यैर्वर्गैस्संयोज्य पूर्ववन्मतिमान् ॥

अस्यार्थः — अकारादिचतुष्टयान्ते प्रथमां ऋचं योजयेत् । उकारादि-चतुष्टयान्ते द्वितीयां ऋचम् । तथैव लृकारादिकचतुष्टयान्ते तृतीयां (ओकारादि-चतुष्टयान्ते) चतुर्थीं च संयोजयेत् । एवं कृते एकवारं भवति । एवंप्रकारेण पूर्वोक्तसंख्यया पूर्वोक्ताष्टद्रव्येषु मध्ये एकेन द्रव्येण हुनेज्जपेद्वा, वाञ्छितार्थ-सिद्धये ॥

प्रयोगान्तरम् —

तद्वदृचं प्रतियोज्य त्रिष्टुप्पादांश्च पूर्वसंख्येन ।

सर्पिस्सिक्तं पायसमचिरेण कार्यसमवाप्त्यै ॥

अस्यार्थः — त्रिष्टुभः पादचतुष्टयान्ते यथाक्रमेण ऋक्चतुष्टयं संयोजयेत् । एवं कृते एकवारं भवति । एवं पूर्वोक्तसंख्यं सर्पिस्सिक्तं पायसं हुनेदिति ॥

प्रयोगान्तरम् —

प्रतिपादमथर्क(र्क्)पादं प्रतियोज्य जुहोतु पूर्ववन्मतिमान् ।
तेनाभीष्टावाप्तिर्नचिरेण नरस्य हस्तगता ॥

अस्यार्थः — तत्र प्रतिपादमिति सूक्तस्येति शेषः । ऋक्पादमिति भद्रं न इत्यादीनामित्यर्थः । एतदुक्तं भवति — भद्रं नो अपि वातय मन इत्यृक्पादमुक्त्वा, ततस्संवादप्रथमऋचः प्रथमपादमुक्त्वा, एवं, मरुतामोजसे स्वाहा इत्यृक्पादमुक्त्वा संवादप्रथमृऋचो द्वितीयः पादः, ततः इन्द्रो विश्वस्य राजति इत्यृक्पादः ततस्संवादप्रथमऋचः तृतीयः पादः, ततश्शं नो भवद्द्विपदे चतुष्पदे इत्यृक्पादः, ततस्संवादप्रथमऋचः चतुर्थः पादः, एवं संवादसूक्तस्य प्रथमां ऋचमान्तमुक्त्वा हुनेत् । पुनरप्येवमेव भद्रं न इत्यादि ऋक्पादचतुष्टयपुरस्सरं संवादद्वितीयां ऋचं पादशस्संयोज्यान्तमुक्त्वा हुनेत् । एवमेव तृतीयचतुर्थौ ऋचौ च संयोज्य हुनेत् । एवं कृते एकवारं भवति । एवमेवावृत्त्या पूर्वोक्तसंख्यया पूर्वोक्ताष्टद्रव्येषु एकेन वाञ्छितार्थसिध्यर्थम् ॥

प्रयोगान्तरम् —

अक्षरपादत्रिष्टुब्युक्तैस्सूक्तैस्तु पूर्वसंख्येन ।
*कुर्यात् समाजरूपं संवादयितुं प्रवर्तयेद्वाऽङ्घ्रिः ॥

अस्यार्थः — अकारादिचतुष्टयं भद्रं न इत्यादिकं ऋक्पादं, जातवेदोमन्तस्य प्रथमपादं, संवादसूक्तस्याद्यामृचं, पुनरुकारादिचतुष्टयं, मरुतामाद्यर्क्पादं, त्रिष्टुप्द्वितीयपादं, संवादसूक्तद्वितीयामृचं, एवं क्रमेण तृतीयचतुर्था-

* जुहुयात् इति ख ग घ मातृकापाठः

षपि ऋचौ संयोजयेत् । एवं कृते एकवारं भवेत् । एवमेवावृत्त्या पूर्वोक्तसंख्यया पूर्वोक्तद्रव्येष्वेकेन हुनेद्वा जपेद्वा तर्पयेद्वा । तस्मात्समाजस्थितानां पाग्भिस्समीचीनत्वेन संवादसिद्धिः ।

प्रयोगान्तरम् —

उद्दिश्य यद्यदिह मन्त्रितमो जुहोति
सूक्तैरमानिगदितैस्त्रिविधैश्च मन्त्रैः ।
व्यस्तैर्यथाविभवतो विधिवत्समस्तैः
तत्तस्य सिध्यति समग्रमयत्नमेव ॥

अस्यार्थः — अत्र अमासार्धं त्रिविधैश्च मन्त्रैरिति मातृकापादमन्त्रत्रिष्टुब्भिरित्यर्थः । एतदुक्तं भवति — प्रथम मातृकामान्तमुच्चार्य, पुनः पादमन्त्रस्यैकमुच्चार्य, ततस्त्रिष्टुभमान्तमुच्चार्य, ततस्संवादसूक्तस्य प्रथमामृचमुच्चार्य हुनेत् । तथा द्वितीयाऋच आदौ संयोजयेत् । तथैव तृतीयचतुर्थ्योरपि । अथवा मातृकापादमन्त्रत्रिष्टुभ उक्तक्रमेणैव संयोज्य तदन्ते संवादसूक्तमेवान्तं संयोजयेत् । यथाविभवतः विभवानुसारेण । एवं कृते एकवारं भवति । एवमेवावृत्त्या पूर्वतरोक्तद्रव्येष्वेकेनैव हुनेद्वा जपेद्वा वाञ्छितावाप्त्यर्थम् । सर्वेषु पक्षेष्वपि संवादस्य ऋगन्ते वा सूक्तान्ते वा होमः । न पादान्ते ॥

अथ संवादमन्त्रप्रसङ्गात् मन्त्रसारोक्तं संवादयन्त्रमप्यत्र लिख्यते —

षट्कोणकर्णिकामध्ये तारं कोणेषु षट्स्वपि ।
ओं श्रीं ह्रीं क्लीं ग्लौं गमिति महागणपतिं (तेः) बहिः ॥

*शिष्टान् चतुष्पञ्चपञ्चसप्तवर्णान् चतुर्दळे ।
बाह्ये संवादसूक्तस्याप्यर्धमर्धमृचां क्रमात् ॥

आलिख्य चाष्टपत्रेषु त्रिष्टुभावेष्ट्य तद्बहिः ।

* मन्त्रवर्णानुरोधेन शिष्टान् पञ्च पञ्च पञ्च इति युक्तः पाठः ।

मातृकार्णैश्च भूबिम्बकोणेषु च यथाक्रमम् ॥

आलिखेद्भद्र इत्यादि पादमन्त्रचतुष्टयम् ।
एतत्संवादसूक्तस्य यन्त्रं लोके सुदुर्लभम् ॥

सङ्घातभेदे मर्त्यानामाशु मैत्रीकरं परम् ।
जगत्संमोहनं वश्यकान्तिसौभाग्यपुष्टिदम् ॥

अस्यार्थः— प्रथमं षट्कोणं विलिख्य, तन्मध्ये प्रणवं विलिख्य, तन्मध्ये साध्यनामादियन्त्रन्यायान् विलिखेत् । पुनष्षट्कोणेषु ओं श्रींह्रींक्लीं ग्लौं गं इति महागणपतिमन्त्रस्य बीजानि विलिखेत् । पुनस्तद्बाह्ये चतुर्दळं पद्मं विलिख्य, तेषु *गणपते(तये) इति पूर्वदिशि, वर वरद इति दक्षिणे, सर्वजनं मे इति पश्चिमे, वशमानय स्वाहा इत्युत्तरदळे विलिखेत् । पुनस्त-द्बहिरष्टपत्रं पद्मं विलिख्य, संसमिद्युवसे वृषन्, संगच्छध्वं संवदध्वं, समानो मन्त्रः, समानीव आकूतिः, इत्यृक्चतुष्टयस्यार्धमर्धं क्रमेण विलिखेत् । तद्बहिर्जातवेदोमन्त्रेण वेष्टयेत् । तद्बहिर्मातृकावर्णैर्वेष्टयेत् । बहिश्चतुरश्रं विलिख्य तत्कोणेषु भद्रं नो अपिवातय मनः, मरुतामोजसे स्वाहा, इन्द्रो विश्वस्य राजति, शन्नो भव (अस्तु)द्विपदे शं चतुष्पदे, इति मन्त्रचतुष्टयं विलिखेत् । एवं विलिख्य निखनेत् ध्रियतां वा । ऐकमत्यभेदनिवृत्त्यादि-फलं भवति ॥

---

* अत्रेदमवधेयं गणपतये वर वरद, इति, गणपते वरद वरद, इति वा मन्त्रः । उभयथापि अष्टाविंशतिवर्णात्मक एव मन्त्र इति ध्येयम् ।